

IV. KRONIKA – CHRONICLE

PIERWSZY KONGRES ARCHEOLOGII POLSKIEJ (WARSZAWA, 19-21 WRZEŚNIA 2013 R.)

Idea zorganizowania przez Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich Kongresu Archeologii zrodziła się w Stowarzyszeniu dawno temu, zapewne już w momencie powoływania go do życia w 1989 roku. Z pewnością jedną z autorek tej idei była nieodżałowana Pani Profesor Zofia Kurnatowska, jedna z założycielek Stowarzyszenia i jego pierwszy prezes. Wybór roku 2013 jako daty realizacji tej idei nie był przypadkowy. Pałące problemy, przed którymi stało środowisko archeologów w Polsce, takie choćby jak plany deregulacji zawodu archeologa, dążenia do wprowadzenia wartościowania zabytków i ograniczenia tym samym ochrony i opieki państwowej jedynie do wyselekcjonowanej grupy obiektów, traktowanie badań archeologicznych jako przedmiotu zamówień publicznych z ceną jako jedynym kryterium rozstrzygającym, itd., nie pozwalały już odwlekać ogólnej dyskusji, którą musimy podjąć, jeśli nasza dyscyplina i nasz zawód ma przetrwać. Z drugiej strony, za decyzją o podjęciu organizacji Kongresu w 2013 r. przemawiał wielki sukces organizacyjny, jakim stało się w roku ubiegłym zjednoczenie z inicjatywy Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich niemal całego polskiego środowiska archeologicznego we wspólnej deklaracji przeciwko tzw. detektorystom w maju 2012 r., dzięki której udało się zatrzymać planowaną liberalizację prawa w dziedzinie poszukiwań archeologicznych¹. Napawało to optymizmem i przywracało wiarę w możliwość zrobienia czegoś ważnego dla polskiej archeologii wspólnie, bez wzajemnych animozji i wewnętrznych konfliktów w środowisku – zjednoczeni w imię wspólnej sprawy. Inicjatorzy Kongresu uznali, że „będzie to pierwsza okazja do spotkania archeologów w tak szerokim gronie – zajmujących się nie tylko archeologią Polski i Europy, ale i archeologią śródziemnomorską czy archeologią innych kontynentów. Będzie to także okazja do przedyskutowania te-

¹ Zob. *Deklaracja polskiego środowiska archeologicznego w sprawie dewastacji stanowisk archeologicznych przez osoby posługujące się wykrywaczami metali*, „Z otchłani wieków”, 66, 2011-2012, s. 189-192.

matów ważnych dla przyszłości naszej dyscypliny naukowej i dla zawodu archeologa”.

Stało się oczywistością, że jeśli ma to być kongres archeologii – całej polskiej archeologii i wszystkich polskich archeologów – to właściwym organizatorem będzie właśnie Stowarzyszenie, ponieważ skupia ono osoby zatrudnione w różnych sektorach naszego zawodu: od archeologii akademickiej, przez dydaktykę uniwersytecką, muzealnictwo i popularyzację, konserwatorstwo, aż po kontraktowe badania ratownicze. Wiadomo było jednak, że musi to być kongres otwarty dla wszystkich, niezależnie od tego, czy są członkami Stowarzyszenia, czy nie. Równocześnie było oczywiste, że dla zapewnienia wysokiego poziomu merytorycznego referatów i dyskusji niezbędne jest zwrócenie się z prośbą o wsparcie naukowe dla przedstawicieli najważniejszych instytucji naukowych. Zarząd Główny SNAP postanowił, że z taką prośbą zwrócić się należy przede wszystkim do Komitetu Nauk Pra- i Protohistorycznych PAN w osobach jego Przewodniczącego – prof. dr. hab. Bogusława Gedigi oraz jego Honorowego Przewodniczącego – członka PAN, prof. dr. hab. Stanisława Tabaczyńskiego, zapraszając ich do Komitetu Honorowego Kongresu, wraz z prof. dr. hab. Karolem Myśliwcem, również członkiem PAN. Do Komitetu Honorowego postanowiono także zaprosić z oczywistych względów wszystkich byłych prezesów naszego Stowarzyszenia.

Natomiast do Rady Programowej wystosowano zaproszenia do dyrektora Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, dyrektorów wszystkich uniwersyteckich instytutów archeologii (UAM, UG, UJ, UKSW, UŁ, UMCS, UMK, URz, UW, UWŕ), dyrektora Narodowego Instytutu Dziedzictwa i dyrektorów największych samodzielnych muzeów archeologicznych w Polsce, a więc muzeów w Gdańsku, Krakowie, Łodzi, Poznaniu i Warszawie. Ideą organizatorów było zatem powstanie gremium doradczego i decyzyjnego złożonego z osób kierujących ważnymi dla współczesnej polskiej archeologii instytucjami naukowymi, dydaktycznymi, muzealnymi i konserwatorskimi.

Niestety, nie wszystkie zaproszone do Komitetu Honorowego i Rady Programowej Kongresu osoby wzięły udział w naukowym przygotowaniu tego wydarzenia. Z wielkim żalem organizatorzy Kongresu przyjęli wiadomość o śmierci Pani Profesor Zofii Kurnatowskiej, członka Komitetu Honorowego Kongresu, osoby, która wspierała ideę zorganizowania Kongresu i była jedną z jego inicjatorek. Decyzją organizatorów, Kongres poświęcony został pamięci Pani Profesor.

Patronatu Honorowego Kongresowi udzielił Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Marszałek Województwa Mazowieckiego oraz Jego Magnificencja Rektor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

Organizacją Kongresu zajęł się Komitet Organizacyjny, w skład którego weszli dr Janusz Budziszewski (Sekretarz Generalny SNAP) jako przewodniczący oraz Alina Jaszewska (Prezes Lubuskiego Oddziału SNAP), Hanna Pilcicka-Ciura (prezes Warszawskiego Oddziału SNAP w Warszawie) i dr Magdalena Żurek (UKSW). Pomocy organizacyjnej Kongresowi udzielił Uniwersytet Kardynała Stefana Wy-

szyńskiego, udostępniając dobrze wyposażone i wygodne sale konferencyjne, a także Dyrektor Państwowego Muzeum Archeologicznego i Dyrektor Muzeum Pałacu Królewskiego w Wilanowie.

W Kongresie wzięło udział 312 uczestników, reprezentujących wszystkie środowiska archeologiczne w Polsce. Najliczniejsza grupa uczestników wywodziła się ze środowiska wyższych uczelni oraz muzeów. Chociaż organizatorem Kongresu było Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich, aż 84% uczestników nie było członkami Stowarzyszenia, co wskazuje na trafienie inicjatywy zorganizowania Kongresu w rzeczywiste potrzeby środowiska archeologicznego.

Organizatorzy Kongresu przyjęli założenie, że – tak jak to ma miejsce w przypadku np. dorocznych konferencji Europejskiego Stowarzyszenia Archeologów – jego program powinien być tworzony przez samych uczestników w taki sposób, aby odzwierciedlał rzeczywiste aktualne zainteresowania archeologów polskich i aktualne problemy wymagające dyskusji i zaproponowali jedynie trzy główne grupy zagadnień, którymi powinien zająć się Kongres, a mianowicie: „Nowe źródła, teorie i interpretacje w archeologii polskiej”, „Teorie i metody badań archeologicznych” oraz „Archeologia jako zawód”. W związku z tym za pomocą strony internetowej Kongresu zebrano propozycje sesji tematycznych, a następnie, po dyskusji nad nimi w łonie Komitetu Honorowego, Rady Programowej i Zarządu Głównego SNAP, wybrano czternaście sesji tematycznych, do których ogłoszono nabór referatów. Osoby, które zaproponowały tematy sesji, zaproszone zostały do ich organizacji i prowadzenia. Łącznie zaakceptowano do przedstawienia na Kongresie 155 referatów i 38 posterów. Streszczenia referatów i posterów wraz z ilustracjami zebrane zostały w obszernej, liczącej 217 stron druku publikacji *Pierwszy Kongres Archeologii Polskiej* (Warszawa 2013, ISBN 978-83-938131-0-0), dostępnej uczestnikom w dniu rozpoczęcia Kongresu.

Kongres otworzyli: prof. dr hab. Maria Miśkiewicz, twórczyni nowoczesnego nauczania archeologii na UKSW, prof. dr hab. Marian Głosek, jeden z wcześniejszych prezesów SNAP, i prof. dr hab. Karol Myśliwiec, członek Polskiej Akademii Nauk. Z ramienia gospodarza Kongresu – Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie – przemówili: Prorektor UKSW dr hab. Jerzy Cytowski oraz Prodziekan Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych dr Klaudia Śledzińska.

Wykład inauguracyjny, zatytułowany „Nubiologia polska – pierwsze sto lat (1911-2011)”, wygłosił dr hab. Bogdan Żurawski. Ze względu na bardzo dużą liczbę zgłoszonych referatów obrady Kongresu odbywały się następnie symultanicznie w kilku salach konferencyjnych.

W ramach pierwszej grupy tematycznej, zatytułowanej „Nowe źródła, teorie i interpretacje w archeologii polskiej”, odbyło się pięć sesji tematycznych: „Stan obecny i perspektywy badań nad epoką kamienia”, zorganizowana przez dr. hab. Andrzeja Wiśniewskiego i dr Katarzynę Pyżewicz (11 referatów i 5 posterów); „Okres przedrzymski i okres wpływów rzymskich w dorzeczu Odry i Wisły: problemy i perspektywy badawcze”, zorganizowana przez dr. hab. Artura Błaże-

Ryc. 1. Otwarcie Kongresu. Przemawiają: prof. dr hab. Maria Miśkiewicz, prof. dr hab. Marian Głosek, prof. dr hab. Karol Myśliwiec. Fot. J. Wysocki

jewskiego, dr. Henryka Machajewskiego i dr. hab. Andrzeja Michałowskiego (15 referatów i 4 postery); „Polskie badania archeologiczne peryferii świata antycznego”, zorganizowana przez dr Magdalenę Żurek i dr. Radosława Gawrońskiego (8 referatów i 3 postery); „Miasta i zamki: nowe źródła i interpretacje w archeologii średniowiecza i czasów nowożytnych”, zorganizowana przez dr hab. inż. arch. Małgorzatę Chorowską, dr. Rolanda Mruczkę i dr. Michała Starskiego (21 referatów i 4 postery) oraz „Archeologia współczesności. Archeologia konfliktu. Archeologia martyrologii XX wieku”, zorganizowana przez dr Annę Zalewską (16 referatów i 1 poster).

W ramach drugiej grupy tematycznej, zatytułowanej „Teorie i metody badań archeologicznych”, odbyło się pięć sesji tematycznych: „Polska myśl archeologiczna w przeszłości i obecnie”, zorganizowana przez dr. hab. Arkadiusza Marciniaka (7 referatów); „Aplikacja nowych technologii w badaniach wykopaliskowych i nie-destrukcyjnych”, zorganizowana przez mgr. Andrzeja Gołembnika (8 referatów i 6 posterów); „Badania interdyscyplinarne w archeologii”, zorganizowana przez dr hab. Marię Lityńską-Zajac i mgr. Grzegorza Skrzyńskiego (12 referatów i 4 postery); „Archeologia podwodna w Polsce – stan badań i perspektywy rozwoju”, zorganizowana przez dr. hab. Andrzeja Pydyna (8 referatów i 1 poster) oraz „Interpretacje kultury symbolicznej w badaniach archeologicznych”, zorganizowana przez dr Joannę Wawrzeniuk i prof. dr. hab. Jacka Woźnego (16 referatów).

W ramach trzeciej grupy tematycznej, zatytułowanej „Archeologia jako zawód”, odbyły się 4 sesje tematyczne: „Zawód archeologa w Polsce. Stan obecny i perspektywy”, zorganizowana przez mgr Alinę Jaszewską, mgr Hannę Pilcicką-Ciurę i mgr Annę Pikulską-Stępień (9 referatów); „Muzea w archeologii – archeologia w muzeach”, zorganizowana przez dr. Wojciecha Brzezińskiego i dr. Jacka Górskiego (6 referatów i 2 postery); „Zarządzanie dziedzictwem archeologicznym”,

Ryc. 2. Pierwszy Kongres Archeologii Polskiej – końcowa sesja plenarna. Przewodniczący sesji tematycznych referują wyniki obrad. Fot. Z. Kobyliński

zorganizowana przez dr. Jacka Wysockiego (18 referatów i 1 poster) oraz „Komunikacja społeczna w archeologii”, zorganizowana przez mgr. Szymona Zdziebłowskiego (11 referatów).

Plenarne obrady, które wieńczyły Kongres, objęły sesję podsumowującą, w czasie której wszyscy organizatorzy sesji tematycznych przedstawiali swoje refleksje na temat wyników obrad, oraz cztery referaty zaproszonych gości specjalnych, którzy podjęli próbę podsumowania aktualnego stanu polskiej archeologii. Prof. dr hab. Piotr Bieliński przedstawił swoją wizję przyszłości polskiej archeologii śródziemnomorskiej, prof. dr hab. Przemysław Urbańczyk omówił aktualną sytuację polskiej archeologii wobec wyzwań stawianych jej przez okoliczności zewnętrzne, mgr Paulina Florjanowicz przedstawiła swój pogląd na szanse i zagrożenia ochrony zabytków archeologicznych w Polsce, a dr Louis Daniel Nebelsick podzielił się z zebranymi refleksją na temat polskiej archeologii z perspektywy zachodnioeuropejskiej.

Dyskusja, która miała miejsce po sesji plenarnej, doprowadziła do przyjęcia trzech uchwał. Pierwsza z nich dotyczyła **deregulacji zawodu archeologa**. Zebrani zwrócili się do rządu Rzeczypospolitej Polskiej z apelem o zachowanie w toku procesu deregulacji zawodów wymogu posiadania 12-miesięcznej praktyki wykopaliskowej przez absolwentów studiów wyższych w zakresie archeologii, ubiegających się o pozwolenie na kierowanie badaniami archeologicznymi, jako niezbęd-

nej ochrony narodowego dziedzictwa kulturowego przed niefachowym rozkopywaniem. Druga uchwała dotyczyła **ślužb konserwatorskich**. Zebrani zwrócili się do Rządu, Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z apelem o wyłączenie wojewódzkich konserwatorów zabytków z projektu „Ustawy o utworzeniu wojewódzkich centrów usług wspólnych oraz o zmianie niektórych ustaw”. Wojewódzcy konserwatorzy zabytków stoją bowiem na straży dziedzictwa kulturowego stanowiącego nieodnawialny publiczny zasób, realizując konstytucyjny obowiązek Państwa, i w związku z tym winni działać wyłącznie na podstawie wiedzy naukowej i zgodnie z prawem, w sposób wolny od uwarunkowań politycznych czy nacisków ekonomicznych. Trzecia wreszcie uchwała **Pierwszego Kongresu Archeologii Polskiej dotyczyła następnego Kongresu**. Zebrani stwierdzili, że zorganizowanie Kongresu, jako platformy integracji różnych sektorów środowiska archeologicznego: akademickiego, muzealnego, konserwatorskiego i prywatnych firm wykopaliskowych, było potrzebne i istotne zarówno dla rozwoju wiedzy naukowej, jak i dla ochrony dziedzictwa archeologicznego oraz dla profesji archeologów. Zebrani postanowili też, że Drugi Kongres Archeologii Polskiej powinien odbyć się w roku 2015 w tym samym miejscu, z wykorzystaniem doświadczeń zdobytych przy organizacji Pierwszego Kongresu.

Podejmując próbę oceny Kongresu, trzeba zauważyć, że chociaż żałować należy, iż pewne zagadnienia o charakterze kulturowo-chronologicznym nie stały się przedmiotem szczegółowych obrad, np. epoka brązu i wczesna epoka żelaza czy okres wczesnego średniowiecza, to równocześnie Kongres wykazał zaskakujące zmiany w zainteresowaniach współczesnych polskich archeologów. Mam tu na myśli przede wszystkim wielkie zainteresowanie archeologią czasów nowożytnych, a nawet współczesnych (sesja tematyczna zorganizowana przez dr Annę Zalewską). Bardzo ważne było podjęcie przez uczestników Kongresu dyskusji na temat współczesnej roli archeologa – już nie tylko jako badacza przeszłości, ale między innymi jako konserwatora dziedzictwa archeologicznego czy narratora opowiadającego o przeszłości w sposób zrozumiały i atrakcyjny dla laików. Chociaż oczywiście corocznie odbywa się wiele specjalistycznych konferencji archeologicznych, poświęconych różnym tematom, właśnie formuła Kongresu, w czasie którego spotkali się przedstawiciele różnych generacji i różnych sektorów naszej profesji, okazała się trafna i odpowiadająca potrzebom chwili.

Oprócz przedkongresowej publikacji streszczeń referatów, organizatorzy zaproponowali przewodniczącym sesji tematycznych zredagowanie naukowe i przygotowanie do druku pełnych wersji artykułów przedstawionych w ramach poszczególnych sesji. Mamy nadzieję, że publikacje te będą dostępne już w roku 2015 w czasie kolejnego Kongresu.

Zbigniew Kobyliński